

Тема: Леся Українка. «Давня казка» Роль митця в суспільстві

Мета: Поглибити в учнів уявлення про погляди Лесі Українки на призначення мистецтва і митця; вчити їх сприймати художній твір у єдності змісту й форми; дослідити у творі «Давня казка» ідею вільної творчості, вільнолюбства людини; розвивати навички роботи з художнім текстом, виразного читання; вміння логічно мислити, робити висновки; раціонально використовувати навчальний час; виховувати в учнів високі моральні якості — гуманізм, щирість, ненависть до зла, несправедливості.

Очікувані результати: після уроку учні

знатимуть: ідейно-художній зміст, персонажів, проблеми та художні особливості твору “Давня казка”;

умітимуть: виразно і вдумливо читати поезії Лесі Українки, визначати тему та головну думку твору “Давня казка”, знаходити в них художні засоби, розкривати їх роль, розповідати про свої відчуття під час читання, зв’язно відповідати на запитання, брати участь у бесіді;

зможуть: розвивати навички проведення власних спостережень, увагу, пам’ять, логічне мислення, насолоджуватись красою зображуваного, розвивати естетичні смаки.

Тип уроку: Комбінований

Обладнання: Текст програмового твору, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки), мультимедійна презентація

Методи і прийоми: технологія «Незакінчене речення», евристична бесіда, виразне читання поезії та бесіда за прочитаним

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

1. Оголошення епіграфа: Я хочу побажати вам плідної роботи під час уроку, девізом якого нехай стане крилатий вислів: *«Мети досягає той, хто вірить і не знає втоми!»*

II. Перевірка домашнього завдання

1. Вступне слово вчителя.

У звичайному житті вона – слабосила жінка. У літературі – титан духу, дочка Прометея, Ломикамінь, Співачка досвітніх вогнів, Одержима... Хто ж вона, Лариса Петрівна Косач, znana в усьому світі як Леся Українка?

2. Повідомлення учнів:

- Дата та місце народження.
- Родина поетеси.
- Двобій із підступною хворобою.
- Освіченість поетеси;
- Обдарування і захоплення Лесі Українки.

3. Повторення понять з теорії літератури.

- Назвіть роди літератури.
- Який твір називають епічним? Приклад.
- Який твір називають ліричним? Приклад.
- З’ясуйте поняття «ліричний герой».
- Який твір називають ліро-епічним?
- Чим ліричний твір відрізняється від епічного?
- Визначте жанр творів: «Засвіт встали козаченьки», «Слово про похід Ігорів», «Мені однаково...» Т.Шевченка, «Іван Вишенський» І.Франка.

4. Ідейно-художній аналіз творів Лесі Українки

а) Робота з карткою: ідейно-художній аналіз поезії «Ви щасливі, пречистій зорі» методом “Незакінчене речення”

- У творі переважають мотиви... (Туги, жалю)

- Це пов'язано з тим, що ліричною героїнею твору є... (Жінка, сама Леся Українка, яка має проблеми із здоров'ям)
- Зорі перебувають високо над землею, спостерігають за тим, що діється внизу. Лірична героїня заздрить їм, тому що... (зорі щасливі, бо не мають ніяких проблем)
- Це видно з того, що... (Кожну строфу починає словами: «Ви щасливі...»)
- Темою твору є... (Відтворення мрії ліричної героїні стати зорею)
- Лірична героїня згорьована, бо хвора, тому вона хоче... (Позбавитися туги й жалю)
- Отже, ідея твору... (Возвеличення прагнення поетеси позбутися туги й жалю)
- У вірші відтворено роздуми про людське життя, його цінність. То жанр твору... (Філософська лірика)

б) Робота з класом: ідейно-художній аналіз поезій:

«Хотіла б я піснею стати»

- Прочитати вірш напам'ять.
- Яке заповітне бажання ліричної героїні? («Піснею стати»)
- Що є темою твору? (Прагнення ліричної героїні стати піснею, яка була б відомою в усьому світі)
- Як ви розумієте зміст другої строфи? («Полинати співом дзвінким» - писати вірші, бути відомою в усьому світі, дарувати людям красу, щастя)
- Яка головна думка? (Возвеличення прагнення творити красу, дарувати людям щастя)
- Визначте художні засоби: «ясні зорі», «спів дзвінкий» «хвилі прозорі» (Епітети); «вітер розносив луну», «лунали мрії» (метафори); «ясніші, ніж зорі яснії», «гучніші, ніж море гучне» (Порівняння)
- Який жанр твору? (Ліричний вірш)

в) «Давня весна»

- Прочитати вірш.
- Які зміни відбуваються в природі з приходом весни? (Усе оживає)
- У якому стані була лірична героїня, коли настала весна? (Була хвора й самотня).
Зачитайте відповідні рядки у творі.
- Як весна вплинула на стан ліричної героїні? (Допомогла забути горе)
- Яка тема твору? (Зображення впливу приходу весни на хворобливий стан поетеси)
- Яка ідея? (Звеличення краси весняної природи, яка допомогла людині забути про свою хворобу, самотність)
- Який жанр твору? (Пейзажна лірика)

Слово вчителя.

Отже, Леся Українка, Лариса Петрівна Косач – це талановита поетеса, яка мужньо боролася з хворобою. Не зважаючи на важку недугу, вона писала художні твори, підтримувала зв'язок із суспільством, бо єдиною зброєю цієї мужньої жінки було слово.

Легко й просто називати себе сином народу, важко й далеко не кожному випадає щастя бути гідним цього імені.

Легко й просто говорити про свою любов до Батьківщини, але важко й не кожному вдається справді любити її.

2. Проблемне питання:

Хто ж є справжнім поетом?

Яким має бути поет, на думку Лесі Українки?

Це проблемне питання, відповідь на яке маємо знайти, опрацювавши зміст поеми «Давня казка».

III. Оголошення теми уроку, цілевизначення та планування діяльності
(використання мультимедійної дошки)

- Чи є в когось доповнення й зміни до цілей та плану уроку? (Відповіді учнів. За потреби – коригування й уточнення цілей уроку)

IV. Сприйняття й первинне усвідомлення нового матеріалу

1. Історія написання твору.

Слово вчителя

«Давню казку» Леся Українка написала в 1893 році. На ту пору вона вже була зрілим поетом. Своє місце як митець письменниця бачила лише серед найпередовіших, революційних представників суспільства — серед робітників. У творі йдеться про роль поета і його творів у суспільному житті. Тому головний герой цієї поеми — поет.

Твір «Давня казка» вперше був опублікований у львівському журналі «Життє і слово» за 1896 рік, а пізніше — в другій збірці віршів Лесі Українки «Думи і мрії». У час творення цієї поеми одні письменники реакційного напрямку заявляли, що мистецтво потрібно лише для розваги, інші — що історію вершать царі, королі, володарі трудящих, що гнобительський лад — непорушний, вічний. Поемою «Давня казка» Леся Українка давала гостру відсіч носіям цих теорій.

1. Робота над текстом: вибіркове читання, читання мовчки, ідейно-художній аналіз поеми.

Учитель: Під час роботи над змістом твору ми зробимо коротку характеристику персонажів, запишемо їх риси характеру (Поет – Граф Бертольд)

1. Яким постає народний співець на початку твору? (Нещасний, але талановитий, мав звичайну зовнішність)
2. Чому, живучи самотньо, поет не був самотнім? (До нього ходила молодь)
3. Як до героя твору ставилися люди? (Слово поета було розрадою для людей, а люди «ділом скрізь давали раду»)
4. Що порушило спокій митця під час його перебування на самоті з дібровою? (Стало чути гомін, вигуки, собачий гавкіт і людський крик)
5. За яких обставин відбулася зустріч митця з лицарем? (Граф мало не наїхав на поета, який знаходився на стежині)
6. Яким лихом погрожував лицар? (Розправою над хворим поетом)
7. Чи злякався поет? Чому? (Ні. Зброя поета – поезія – сильніша за лицарську зброю.)
8. Чим закінчилася перша зустріч? (Сміливість народного співця вразила озброєних паничів, але вони залишили поета й пообіцяли милостиню)
9. Якою була друга зустріч? (Після того, як граф повертався з полювання відбулася суперечка)
10. Що поет вважав у своєму житті справжнім багатством? («Бачиш ти оця діброва, поле, небо, синє море, то моє багатство-панство і розкішне, і просторе»)
11. Що є щастям для графа? (Його багатство – «справжнє графство», «підхмарний замок гарний»)
12. Як поставився лицар до виконання пісні поетом? (Довго слухав пісню поета й визнав силу слова)
13. Що змусило лицаря завітати до поета? (Прийшов із проханням написати серенаду, щоб привернути увагу Ізидори)
14. Що граф обіцяв за послугу і як до цього поставився поет? (Обіцяв винагороду, але поет ніколи на це не сподівався)
15. Чи допоміг графові, який у свій час принизливо повівся з ним? (Допоміг, не був злопам'ятним, нікому ні в чому не відмовляв)
16. Який фінал залицяння лицаря до Ізидори? (Ізидора відповіла взаємністю, відбулося весілля)

17. Якою ж повинна бути поезія, щоб мати вплив на людей? (Гарна, правдива, сучасна, актуальна)
18. Яке лихо сколихнуло країну? (Почалася війна – король наказав «звоювати чужеє царство»)
19. Які труднощі випали на долю війська? (Голод, злидні, гинули люди, але місто не здавалось)
20. Якою була роль пісні на війні? (Пісня розважала, піднімала бойовий дух)
21. Який характер пісні, яку виконували співці? Яку роль вона відіграла? (Жартівливий характер. Пісня присоромила, підбадьорила, додала відваги)
22. Кому на користь була війна? (Бертольдо мав багато срібла й золота)
23. Як діяв граф у своїй країні після війни? Скажіть про це рядками з твору. (с.161)
24. Уважно проаналізуйте пісню, яка підняла народ на боротьбу. Який прийом покладено в основу уривка? (Антитеза – протиставлення)
25. Яка головна думка уривка? (Умови життя багатих і бідних діаметрально протилежні. Простий люд готовий боротися)
26. Яка загроза нависла над людьми? Поетом? (Граф наказав непокірних кидати до тюрем)
27. Чи злякали погрози пана? (Народ незнищений: «вловиш нас сьогодні десять, Завтра двадцять знов настане»)
28. Що запропонував граф поетові? (Стати придворним поетом)
29. Що це означає? (Жити при дворі, у теплі й добрі, у шані й славі, але зректися народу)
30. Якою була відповідь поета? (с.163)
31. **У чому бачив своє призначення на землі поет?** (Бути народним поетом, служити інтересам народу)
32. Якою була кара (Ув'язнення)
33. Чим закінчилася боротьба в країні?(Почалося повстання, гафа Бертольда вбили, сподівалися, що неволі вже не буде, але залишився молодий нащадок, який так само будував тюрми й пригноблював народ)
34. Доки, на вашу думку, триватиме ця війна? (Доки не переможе народ)

2. Елементи характеристики, записані в ході аналізу твору

<i>Поет</i>	<i>граф Бертольдо</i>
«нешасний»	багатий
талановитий	любить полювання
звичайна зовнішність	«лихий»
не був самртнім	жорстокий
шанувала молодь	гордий
сміливий	упертий
слуга народу	завойовник
воля – найбільше щастя	щастя – графство, багатство.

3. Звернення до проблемного питання

Хто ж є справжнім поетом?

Яким має бути поет, на думку Лесі Українки?

Підвести учнів до думки:

- Чи є вимоги до зовнішності митця? (Талановита людина зовнішньо може й не відрізнятися від інших)
- Де треба шукати скарби духовності? (Скарби духовності слід шукати у вчинках).

Слово вчителя.

Поезії співця *принесли справжнє задоволення людям*, бо допомагали у radoшax та горі, «розходились по світу стоголосою луною». *Спочатку він служив графові*, завоювавши для нього віршами серце красуні та здобувши славу у походах. Але *пізніше* зробив вибір, *спрямував гостре слово на боротьбу за свободу народу*. Нарешті постає питання: ...Чи блакитна кров проллється, Як пробити пану груди? **Поет перетворюється у захисника трудящих**, що ставало досить небезпечним для графа, який запропонував співцеві безбідне життя та славу. Народний співець *відмовився від «золотих кайданів»*.

- **Яку незаперечну думку утверджує Леся Українка: хто ж є справжнім поетом? На що митець повинен спрямовувати свій талант?** (Митець повинен спрямовувати свій талант на служіння людям)

- **Яка тема твору?** (Зображення боротьби трудящих проти своїх поневолювачів та ролі й місця поета у визволенні народу від гніту)

- **Яка ідея?** (Уславлення мужності, цілеспрямованості, віри у щасливе життя (поет); засудження жорстокості, жаги до збагачення, прагнення поневолити народ (Бертольдо).

Учитель:

Жодні гніт та насильство не можуть придушити прагнення народу до волі. Найвище призначення поезії — пробуджувати суспільну думку, піднімати людей на боротьбу за волю, бо справжній поет не має права стояти осторонь, коли його народ виборюватиме щасливе життя для рідної землі.

4. Визначення жанру твору

- Чому твір названо «Давня казка»? Яке значення ту має слово «казка» - фантастичний твір чи казання, розповідь про щось.

- Визначте, який епізод твору можна вважати своєрідним зачином, що об'єднує твір із казкою? (Десь, колись, в якійсь країні...)

- Чи є в поемі Лесі Українки кінцівка? Якщо є, то якими словами можна її окреслити? («А коли війна скінчиться Того діла й того слова, То скінчиться давня казка, А настане правда нова»)

- Які ще ознаки казки ви помітили? (Повторюється чило 3: тричі поет зустрічався з графом)

- Чи можна твір вважати казкою? (Ні)

- Що зближує твір з епічними творами? (Наявність сюжету, герої твору)

- Чи помітні ознаки ліричного твору? (Віршована мова, відтворені почуття людей)

- Який розмір твору? (Великий за розміром твір)

- Як називають твір, у якому поєднані ознаки лірики й епосу, зображені значні події та яскраві характери? (Ліро-епічна поема)

Учитель: Отже, жанр твору – ліро-епічна поема-казка (Від казки — зачин, події відбуваються в давноминулі часи, в якійсь невідомій країні, головні персонажі — поет і Бертольдо — зустрічаються тричі, як і в казках.)

- Чому поему «Давня казка», на відміну від поеми Івана Франка «Іван Вишенський», не можна назвати історичною?

- **Чому в поемі наголошено, що «давня казка» триває й досі?**

Учитель:

У поемі порушено важливі проблеми: роль поета в житті суспільства, проблема людського щастя.

5. Проблеми твору:

- роль митця в суспільстві;

- суть людського щастя, вдячності;

6. Художні особливості:

а) *поетичний синтаксис*

- *Який це стилістичний прийом?*

«Золотих не хочу лаврів» (інверсія);

«Емужика землянка вогка – В пана хата на помості» (антитеза);

«спіймати вітра в полі» (фразеологізм);

б) *Тропи*

- *Визначте художні засоби:*

сумна діброва, рими- соколята, думи-чарівниці(епітети);

«сонечко червоне заховалось за ді брову», «розливався людський стогін всюди хвилею сумною», «пісні ідуть по людях» (метафори);

«час летів, немов на крилах» (порівняння);

г) *Віршовий розмір:* чотиристопний хорей;

д) *Іронія і сатира в поемі:*

в іронічному плані вживаються слова «лицар» і «лицарство» щодо Бертольда та його воїнів. На Україні «лицар» — мужня, саможертвна, благородна людина, захисник волі.

В іронічному плані написані окремі рядки «поетових пісень». У сатиричному плані показано взаємини між графом Бертольдом і народом.

V. Підведення підсумків уроку

1. *Метод «Незакінчене речення»*

- Я дізнався (дізналась), що слово здатне...

- Я впевнений (впевнена), що слово не можна ув'язнити, тому що...

- Я вважаю, що поет для суспільства — це...

- Я вважаю, що поет був щасливий, тому що...

- За допомогою поеми можна виховувати такі риси характеру, як...

2. *Прийом «Мозкова атака»*

Як даний ланцюжок слів пов'язаний із поемою «Давня казка»?

Минуле – Сучасне – Майбутнє

VI. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять уривок (один із запропонованих)

Характеристика персонажів твору (за схемою в зошиті)

Ідейно-художній аналіз поеми (за запитаннями на с. 166-167)